

การทำดีตามหลักประโยชน์นิยม

Doing Good according to Utilitarianism

วิเศษ แสงกาญจนวินิช

Wiset Sangkanjanavanich

E-mail: metha.ang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 11 เมษายน 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำดีตามหลักประโยชน์นิยม วิธีการศึกษาเป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า

1. การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม คือ การแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองเป็นหลัก เบนธัมเชื่อว่าเมื่อมนุษย์ได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างเต็มที่แล้ว ก็จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นภายหลัง อันนับได้ว่าเป็นผลพลอยได้จากการสนับสนุนเรื่องประโยชน์ของตนเอง จึงเป็นแนวคิดแบบอัตนิยม (egoism)
2. การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ คือ การแสวงหาประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลัก มิลล์ เชื่อว่า “เงื่อนไขสำคัญที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี ก็คือ ผลประโยชน์ส่วนรวมจะต้องมาก่อนและได้รับการพิจารณาค่าของผลประโยชน์สมาชิกในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน” จึงเป็นแนวคิดแบบปรตถนิยม (altruism)

คำสำคัญ: การทำดี, ประโยชน์นิยม, แนวคิดแบบปรตถนิยม

Abstract

The objective of this article was to study doing good according to Utilitarianism. The methodology was based on the qualitative approach by studying and compiling information from all related documents and research papers. The results showed as follows. 1. Doing good according to Utilitarianism of Jeremy Bentham was to mainly seek for self-interest. He believed that when humans obtained their full self-interest, they would make interest for others later. This deemed the by-product from supporting self-interest, so it was Egoism. 2. Doing good according to Utilitarianism of John Stuart Mill was to mainly seek for public

interest. Mill believed that “Society between equals can only exist on the understanding that the interests of all are to be regarded equally”, so it was Altruism.

Keywords: Doing Good, Utilitarianism, altruism

1. บทนำ

นักปรัชญาประโยชน์นิยมที่สำคัญ ได้แก่ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham, 1748 - 1832) เป็นนักปรัชญาศีลธรรมชาวอังกฤษและอดีตนักปฏิรูปกฎหมาย ผู้ก่อตั้งลัทธิอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) และจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill, 1806 - 1873) ผู้รับมรดกความคิดจากบิดาและเบนธัม แม้ว่าทั้งสองท่าน คือ เบนธัมกับมิลล์ จะได้ชื่อว่าเป็นก่อตั้งลัทธิประโยชน์นิยม และมีเป้าหมายคือประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด แต่วิถีที่ดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้นยังมีข้อแตกต่างกันอยู่ รวมถึงการให้ความสำคัญกับปริมาณและคุณภาพของความสุข

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของทั้งสองท่าน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำหรับนำไปวิเคราะห์ ประเมินค่า เพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมให้เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการทำดีตามหลักประโยชน์นิยม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปรัชญา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งแบ่งเอกสารเป็นเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

3.1 เอกสารปฐมภูมิ ประกอบด้วย หนังสือ 2 เล่มสำคัญ ดังนี้

1) หนังสือเรื่อง The Principle of Moral and Legislation เขียนโดย Jeremy Bentham ปี ค.ศ. 1984

2) หนังสือเรื่อง “Utilitarianism” in Ethical theories. A Book of Readings เขียนโดย John Stuart Mill แปลโดย A. I. Melden ปี ค.ศ. 1967

3.2 เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักประโยชน์นิยม

เมื่อรวบรวมเอกสารเสร็จสิ้นแล้ว นำเอกสารมาเรียบเรียง จากนั้นวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุปผลอภิปรายผล และเสนอแนะในบทสุดท้าย

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการทำดีตามหลักประโยชน์นิยม พบว่า

1. การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม คือ การแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองเป็นหลัก เบนธัมเชื่อว่าเมื่อมนุษย์ได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างเต็มที่แล้ว ก็จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นภายหลัง อันนับได้ว่าเป็นผลพลอยได้จากการสนับสนุนเรื่องประโยชน์ของตนเอง จึงเป็นแนวคิดแบบอัตนิยม (egoism)

2. การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ คือ การแสวงหาประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลัก มิลล์ เชื่อว่า “เงื่อนไขสำคัญที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ด้วยดี ก็คือ ผลประโยชน์ส่วนรวมจะต้องมาก่อนและได้รับการพิจารณาค่าของผลประโยชน์สมาชิกในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน” จึงเป็นแนวคิดแบบปรัถนิยม (altruism)

5. อภิปรายผล

1. การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม สอดคล้องกับแนวคิดของ Kapila Vatsyayan (1986, p. 83) กล่าวว่า เบนธัมมีความคิดเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด ไม่ว่าเรื่องใดก็ตามก่อนที่มนุษย์จะคิดถึงคนอื่น เขาจะต้องคิดถึงตัวเองก่อนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ การพูดหรือการคิดก็ตาม และการที่เขาคิดจะช่วยเหลือคนอื่น ก็เพียงแค่อยากจะได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือนั้น เว้นจากผลประโยชน์ของตนเองแล้ว ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ที่มนุษย์จะหันไปช่วยเหลือคนอื่นโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ด้วยเหตุนี้ เบนธัมจึงกล่าวว่า “อย่านึกว่าใคร เขาจะกระตือรือร้นช่วยท่าน นอกจากการช่วยนั้นจะเป็นประโยชน์แก่เขา คือ เขามองเห็นประโยชน์ที่เขาจะได้รับอย่างแจ่มแจ้งแล้ว มนุษย์ไม่เคยจะคิดช่วยเหลือใครเปล่า ๆ ธรรมชาติของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นด้วยวัตถุดิบปัจจุบันนี้เอง เขาจะช่วยท่านก็ต่อเมื่อเขาแน่ใจว่า เป็นการช่วยเหลือตัวเขาเองด้วยเท่านั้น” และสอดคล้องกับแนวคิดของ เบนธัม (Jeremy Bentham, 1984, p. 3) กล่าวว่า ประโยชน์ของชุมชนและบุคคล โดยได้กล่าวไว้ว่า “ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะพูดถึงประโยชน์ของชุมชนโดยไม่เข้าใจว่าอะไรคือประโยชน์ของบุคคล และการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ถือว่าเข้ากับหลักอรรถประโยชน์ได้ก็โดยที่การกระทำนั้นมีแนวโน้มที่จะเพิ่มความสุขของชุมชนมากกว่า มีแนวโน้มที่จะลดความสุขของชุมชนนั้น” เบนธัม (Bentham, 1984, p. 1) จะกล่าวถึงอรรถประโยชน์ เขาเริ่มต้นด้วยการยอมรับหลักการทางจิตวิทยาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า “ธรรมชาติได้จัดให้มนุษย์ผู้อยู่ใต้บังคับของสิ่งที่ยิ่งใหญ่ 2 อย่าง คือ ความเจ็บปวดและความสุข ซึ่งเป็นตัวกำหนดว่า เราควรทำอะไรดี อีกแง่หนึ่ง ความสุขก็เป็นมาตรฐานตัดสินความดี และอีกแง่หนึ่ง ทั้ง 2 สิ่งนี้ เป็นแรงจูงใจให้เราทำ พูด และคิด แม้ว่าเราจะพยายามทุกวิถีทางที่จะเป็นอิสระจากการตกอยู่ในอำนาจของทั้ง 2 อย่างนี้ แต่กลับเป็นการพิสูจน์ว่า เรากลับเป็นทาสของความสุขและความเจ็บปวดนั้น” และสอดคล้องกับแนวคิดของ Ross Harrison (1988, p. 158) กล่าวว่า สำหรับเบนธัมแล้ว ความ

เพลิตเพลินคือความเพลิตเพลิน และความเจ็บปวดก็คือความเจ็บปวด พื้นฐานเดียวที่จะตัดสินประสบการณ์ใดประสบการณ์หนึ่งว่าดีกว่าหรือแย่กว่าอีกประสบการณ์หนึ่งคือ ความเข้มข้นและระยะเวลาของความเพลิตเพลินหรือความเจ็บปวดที่มันสร้างขึ้น ความเพลิตเพลินชั้นสูงหรือคุณธรรมที่สูงส่งกว่าเป็นเพียงอะไรก็ตามที่สร้างความเพลิตเพลินที่เข้มข้นและยาวนานกว่า เบนธัมไม่แยกแยะคุณภาพของความเพลิตเพลินชนิดต่าง ๆ เขาเขียนว่า “ถ้ามันผลิตปริมาณความเพลิตเพลินเท่ากัน เกมพูชพินก็ดีพอ ๆ กับกวีนิพนธ์” และสอดคล้องกับแนวคิดของ กิรติ บุญเจือ (2512, หน้า 116) กล่าวว่า เบนธัมมีความคิดเห็นว่าการที่จะทำให้คนเห็นแก่ตัวหันมาเห็นแก่ประโยชน์ของคนอื่นได้นั้นจะต้องมีความพร้อมในความต้องการของตนเองเสียก่อน เมื่อตนเอง ได้ประโยชน์เพียงพอแล้วประโยชน์ส่วนรวมก็จะเกิดขึ้นตามมาเอง เช่น เมื่อรัฐบาลเข้าใจในหลักความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้ ก็ควรปล่อยให้ประชาชนเห็นแก่ตัวกัน ตามสบาย เพียงแต่ควบคุมไม่ให้ประชาชนเบียดเบียนกันเท่านั้นก็พอ เมื่อบุคคลคิดเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่เบียดเบียนคนอื่นแล้วผลดีก็จะเกิดขึ้นมาเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภารัตน์ น้อยแรมและกิรติ บุญเจือ (2561, หน้า 5) ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กับประโยชน์นิยม : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” กล่าวว่า หลักประโยชน์นิยมของเบนธัม จัดอยู่ในประเภท “ประโยชน์ นิยมแบบสุขนิยม” หรือ “รตินิยม” เพราะมีทฤษฎีว่า แรงจูงใจที่ทำให้มนุษย์ทำการที่แท้จริง คือ ความพึงพอใจ มาตรการเช่นนี้เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวมาแต่กำเนิด

2. การทำดีตามหลักประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ สอดคล้องกับแนวคิดของ (วิทย์ วิศวแพทย์, ม.ป.ป., หน้า 101 - 102) กล่าวว่า ความเชื่อพื้นฐานทางจริยธรรมของมิลล์อยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์เหมือนกับเบนธัม คือ เชื่อในเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น มิลล์ เห็นว่า หลักการทางศีลธรรมนั้นไม่มีทางที่จะพิสูจน์ได้ ชาวประโยชน์นิยมจะยึดเอาผลของการกระทำ เพราะหลักประโยชน์นิยมจะไม่ได้ตัดสินที่บุคคล เนื่องจากการดูที่แรงจูงใจเป็นการดูดีของการกระทำ การดูผลการกระทำก็คือ การดูอนาคตของการกระทำ เพราะฉะนั้น แรงจูงใจจึงไม่เกี่ยวข้องกับผลของการกระทำแต่อย่างใด และสอดคล้องกับคำกล่าวของมิลล์ (John Stuart Mill, 1951, pp. 42 - 43) กล่าวว่า “หลักประโยชน์นิยมถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาและเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่น่าพึงปรารถนา ในฐานะเป็นจุดหมาย (The Ends) สิ่งอื่นทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาในฐานะเป็นวิธี (means) ที่จะนำไปสู่จุดหมายเพียงเท่านั้น” มิลล์ ได้เสนอกรอบแนวคิดของหลักประโยชน์นิยมไว้ว่า “เป็นลัทธิซึ่งยอมรับประโยชน์หรือหลักมสุขเป็นรากฐาน ถือว่า การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความสุข และการกระทำที่ผิดก็คือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิด สิ่งี่สวนทางกับความสุข ความสุข หมายถึง ความรื่นรมย์และปราศจากความเจ็บปวด ความทุกข์ (อสุข) หมายถึง ความเจ็บปวดและภาวะไร้ความพึงพอใจ” (John Stuart Mill, 1951, p. 8) และสอดคล้องกับแนวคิดของ นภาเดช กาญจนะ (ม.ป.ป., หน้า 92) อธิบายถึง

แรงจูงใจตามความเชื่อของมิลล์ว่า “หากมีเจตนาหรือความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้องแล้วทำให้ประโยชน์สุขลดน้อยลง ก็เป็นสิ่งที่ต้องละเว้นเสีย แต่หาก การกระทำนั้นทำไปเพื่อการเป็นผู้ให้ความอบอุ่น ความเห็นใจ ทำให้ประโยชน์สุขเพิ่มขึ้น (โดยไม่เสียไป) ย่อมเป็นไปได้ที่มนุษย์จะกระทำในลักษณะเช่นนั้น ในกรณีนี้ลัทธิประโยชน์นิยม ก็ไม่ห้าม” และสอดคล้องกับแนวคิดของ ทอม เล เบอแชมป์ (Tom Le Beauchamp, 1982, p. 74) ได้อธิบายให้ทราบว่า ลัทธิประโยชน์นิยมประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ หลักการทั่วไปของอรรถประโยชน์ และหลักการทางจิตวิทยาเกี่ยวกับทฤษฎีธรรมชาติมนุษย์ 1) หลักการทั่วไปของอรรถประโยชน์ ได้แก่ การกระทำที่ถูกคือ การกระทำที่สนับสนุนความสุข ส่วนการกระทำที่ถือว่าผิด ก็คือ การกระทำที่สวนทางกับความสุข 2) หลักการทางจิตวิทยาเกี่ยวกับทฤษฎีธรรมชาติมนุษย์ ได้แก่ ความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีพื้นฐานอยู่กับการปรารถนาประโยชน์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเพื่อนมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับเขา และสอดคล้องกับแนวคิดของ Ethel M. Albert (1980, p. 225) กล่าวว่า มิลล์มีความคิดเห็นว่า โดยปกติแล้ว มนุษย์พอใจในความสุขเยี่ยงมนุษย์ และแม้ว่ามีความทุกข์ทรมานอย่างมนุษย์เขาก็ยินดีรับความทุกข์นั้นมากกว่าจะยินดีรับความสุข เยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน การคำนึงถึงศักดิ์ศรี (sense of dignity) นั้น เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น มิลล์ จึงกล่าวว่า “ความสุขบางชนิดมีค่าสูงกว่าและ น่าปรารถนามากกว่าบางชนิด การพิจารณา ถึงค่าของสิ่งอื่น ๆ นั้น เราพึงคิดถึงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งเป็นเรื่องเหลวไหล หากเราจะนึกถึงแต่ปริมาณอย่างเดียวในการพิจารณาถึงค่าของความพึงพอใจ” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษฎา ผาทองและคณะ (2562, หน้า 183) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประโยชน์นิยม : แนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย” กล่าวว่า มิลล์ได้เขียนแนวคิดของเขาลงในงานเขียนอันมีชื่อว่า ลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ในปี ค.ศ. 1861 ซึ่งแนวคิดของเขาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักมสุข (The Greatest Happiness Principle) แนวคิดนี้สืบเนื่องมาจากการยึดความสุขเป็นเป้าหมายหลักในชีวิต หลักมสุขในตอนแรก เรียกว่า ลัทธิประโยชน์นิยมแบบการกระทำ(Act-Utilitarianism) โดยมีแนวคิดว่าการกระทำที่จะถือว่าถูกได้นั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขแก่มหาชน ความผิดของการกระทำอยู่ที่ก่อให้เกิดความทุกข์แก่มหาชน โดยการพิจารณามสุขนั้นพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำในแต่ละครั้ง การกระทำโดยตัวมันเองไม่ได้ ดี ชั่ว ถูก ผิด แต่ขึ้นอยู่กับว่ามันจะก่อให้เกิดประโยชน์แค่ไหน ลัทธินี้จึงสังกัดสุขนิยมเพราะถือว่าความสุขเป็นสิ่งดีที่สุดของมนุษย์ดีกับสุขเป็นเรื่องเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทพวรรณ เตรียมไธสง, พระครูภาวนาโพธิคุณ และจรัส ลีกา (2564, หน้า 1) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดประโยชน์นิยมในการประกอบธุรกิจ” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดประโยชน์นิยมในทัศนะของ John Stuart Mill มีแนวคิดที่เห็นว่าการตัดสินค่าทางจริยธรรมว่า การกระทำอันใดดีหรือเลวนั้นอยู่ที่ประโยชน์ การกระทำใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือความสุขแก่คนจำนวนมากที่สุด ในระยะเวลานานที่สุด ดีที่สุดหรือถูกที่สุด และการกระทำใดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ก็ถือว่า

เป็นการกระทำที่เลว ความสุขของคนทุกคนเป็นตัวกำหนดค่าของพฤติกรรมของคน ความดีกับความสุข
เป็นสิ่งเดียวกัน เราไม่อาจตัดสินการกระทำอันใดอันหนึ่งว่าถูกหรือผิดขาดตัวลงไป

6. ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้งาน

การทำดีตามหลักประโยชน์นิยม สามารถนำมาใช้กำหนดเกณฑ์ทางสังคมในเชิงนโยบายได้ ด้วยการเอาหลักการของเบนธัมมาวางเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม พื้นฐาน หรือ standard หมายถึง ความประพฤติดีต่ำสุดที่พอรับได้ เป็นเรื่องของการละเว้นการเบียดเบียนกันทางสังคม ในทางกฎหมายควรวางตามมาตรฐานนี้ เพื่อรักษาสีติ ผลประโยชน์ของแต่ละคนที่ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ส่วนการทำดีเกินกว่าระดับมาตรฐานหรือการทำดีเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นเรื่องของจิตสาธารณะที่คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม ควรส่งเสริมให้เป็นเรื่องของการอบรมบ่มนิสัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านศีลธรรมทางศาสนา และด้านจริยธรรมทางปรัชญา โดยอาจจัดเป็นกิจกรรมเพื่อให้เกิดการระเบิดจากข้างใน ผสานความต้องการส่วนตนเข้ากับความต้องการส่วนรวม หากดูร่วมกันเพื่อการขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตในทุกมิติ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยจึงเสนอแนะพอเป็นตัวอย่างเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การทำดีตามหลักเจตนาดีของคน
2. การทำดีตามหลักกาลามสูตร
3. การทำดีตามหลักพุทธปรัชญามหายาน

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. (2512). **ปรัชญาเบื้องต้นและตรรกวิทยาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: ผดุงวิทยา.
- เกษภา ผาทองและคณะ (2562). “ประโยชน์นิยม : แนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย”. **วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 175-188.
- เทพวรรณ เตรียมไธสง, พระครูภาวนาโพธิคุณ และจรัส ลีภา. (2564). “การศึกษาแนวคิดประโยชน์นิยมในการประกอบธุรกิจ”. **Journal of Modern Learning Development**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน): 1-12.
- นภาเดช กาญจนะ. (ม.ป.ป.). **ความรู้พื้นฐานปรัชญา**. กรุงเทพฯ: ประดิพัทธ์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (ม.ป.ป.). **จริยศาสตร์: มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: อักษรทัศน์.
- สุภารัตน์ น้อยแรมและกิริติ บุญเจือ. (2561). “พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กับประโยชน์นิยม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. **วารสารธรรมสาร**. ปีที่ 16 ฉบับ 3 (กันยายน-ธันวาคม): 1-14.
- Beauchamp, T.L. (1982). **Philosophical Ethics: An Introduction to Moral Philosophy**. New York: McGraw-Hill.

Ethel M. Abert Theodore C. Denise Sheldon P. Peterfreund. (1980). **Great Trasittions in Ethics**. (4th ed.). New York: Wabsworth Publishing Company Inc.

Mill, J.S. (1951). **Utilitarianism, Liberty and Representative Government**. New York: E.P. Dutton and Company Inc.

Ross Harrison. (1988). "Bentham". **The Journal of Philosophy**. Vol. 85, No. 3 (Mar): 154-158.

Vatsyayan, K. (1986). **Made Easy Ethics**. New Delhi: Kedar Nath Ram Nath.